

Список використаних джерел

1. Абишева Н. Ю. Эффективность застосування методу проектів під час уроків іноземної мови загальноосвітньої школі [Електронний ресурс] / Н. Ю. Абишева. – Режим доступу : ftp://lib.herzen.spb/text/abysheva_102_116_121.pdf
2. Бегьом Ф. Проект на уроці іноземної мови / Ф. Бегьом // К. : Основа, 2007. – 35 с.
3. Душеїна Т. В. Проектна методика на уроках іноземної мови / Т. Душеїна // ІМвНЗ, 2008. – № 5. – С. 22 – 25.
4. Китайгородська П. Використання проектних завдань на уроках англійської мови / П. Китайгородська // ІМвНЗ, 2003. – № 5. – 110 с.
5. Полат Е. С. Нові виховні та інформаційні технології системи освіти / Е. С. Полат. – М. : Академія, 2003. – 272с.
6. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с.

References

1. Abysheva N. Yu. Efektivnist zastosuvannya metodu proektiv pid chas uroktiv inozemnoi movy zahalnoosvitnoi shkoli [Efficiency of application of method of projects is during the lessons of foreign language of general school] [Electronic resource]. - Rezhym dostupu : [ftp : //lib.herzen.spb/text/abysheva_102_116_121.pdf](ftp://lib.herzen.spb/text/abysheva_102_116_121.pdf)
2. Behom F. Proekt na urotsi inozemnoi movy [Project on the lesson of foreign language]ю К. : Osnova, 2007. .
3. Dusheina T. V. Proektna metodyka na urokakh inozemnoi movy .[Project methodology is on the lessons of foreign language]. ІМvNZ, 2008. - № 5, з. 22-25
4. Kytaihorodska P. Vykorystannia proektnykh zavdan na urokakh anhliiskoi movy .[The use of project tasks is on the lessons of English] . ІМvNZ, 2003. - № 5. - 110 p
5. Polat E. S. Novi vykhovni ta informatsiini tekhnologii systemi osvity .[New educator and informative technologies to the system of education]. - M. : Akademiia, 2003. – 272p
6. Pometun O., Pyrozhenko L. Interaktyvni tekhnologii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid .[Interactive technologies of studies : theory, practice, experience] . - K. : A.P.N., 2002. - 136 p

В статье рассматривается проблема проектной методики на занятиях по иностранному языку. Представлены различные аспекты использования метода проектов, его этапы и виды работ. Проанализировано влияние метода на коммуникативные способности студентов, уровень их практического владения иностранным языком. Доказано, что именно проектная методика направлена на развитие творческих способностей студента, стимулирование его самостоятельной продуктивной учебной деятельности. По мнению автора, реализация проектной методики при обучении иностранному языку позволяет усовершенствовать учебный процесс, повысить мотивационный потенциал студентов и уровень владения иностранным языком.

Ключевые слова: проектная методика, межкультурное общение, самореализация личности, творчество, технология, личностно-ориентированный подход.

Ways of design methodologies implementation for foreign language teaching. The article deals with the problem of design methodologies at foreign language lessons. Various aspects of design methodologies, its stages and kinds of its activity are given. The influence of the method on pupils' communication skills and the level of their practical knowledge of a foreign language are analyzed. The aim of design methodologies is the development of pupils' creative abilities and encouraging of their independent productive learning activities. According to the author's opinion the implementation of design methodologies for teaching foreign language allows to improve the learning process, increase pupils' motivation potential and have a command of a foreign language. A topic-centred and activity-based approach was followed, with tasks aiming at linking new learning experiences and vocabulary to what had been already known about a topic. Designing game-based material for language learning can be understood as a process that involves three basic levels: a practice level, an organisation level and a production level. For this purpose, two basic types of games were included: a) outdoor physical games and b) constructions, such as sorting, ordering, or arranging puzzles, labelling games (match labels and pictures), which also involved movement. The project was coordinated in two major phases: in the first 'warm-up' phase, which was extended in a period of three months, a visual approach was followed in order to familiarize children with certain words and simple common phrases in English. The second one, which was the basic phase of the intervention, was conducted twice per week and lasted sixteen weeks.

Key words: design methodologies, intercultural communication, personal fulfillment, creativity, technology, pupil-oriented approach.

УДК 371; 81'36

DOI: 10.31339/2413-3329-2018-1(7)-188-191

Прокопович Лідія Сигізмундівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Курлюю Олександра Йосипівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет, м. Мукачєво

ОСОБЛИВОСТІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ДІЇ В КОМУНІКАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

В статті розглядається граматична своєрідність та функціональна сфера апеляції в комунікативному дискурсі в площині розмовно-лубутового, ділового, наукового і почасти публіцистичного та конфесійного стилів. Автор наголошує, що утвердження форми кличного відмінка (вокатива) на рівні зразкових обов'язкових норм відбулося в 90-роки (як і більшість сучасних мовознавців) і до відмінкової системи іменника зараховує кличний відмінок і вважає її семикомпонентною. Встановлено, що питомість кличного відмінка не викликає жодних сумнівів, бо є суттєвою диференційною ознакою мовного етикету українців.

Ключові слова: концепція, кличний відмінок, комунікативний дискурс, мовний етикет, норма літературної мови.

Постановка проблеми. Спілкування – це один із видів взаємодії людей. Сучасна наука визначає спілкування як обмін інформацією, як взаємодію, як сприймання людини людиною. Уміння бути співрозмовником високо цінувалося в минулому, цінується воно й нині. Неправильність спілкування, його недостатність чи повна відмова від нього часто буває причиною

конфліктів між людьми. Хиби у спілкуванні полягають передовсім у порушенні стандартів культурної поведінки, етичних та естетичних норм використання мовних і/або немовних засобів комунікативної взаємодії. Саме від комунікативних умінь залежить успішність особи в різних комунікативних ситуаціях. «Особливості мовного етикету простежуються і у виборі певних виразів, і в їх

поєднанні, що зумовлюється задалегідь передбаченим «ритуалом» тієї чи іншої мовної ситуації, властивим для певної епохи і обов'язковим для всіх членів суспільства» [1, с. 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві функціональну сферу апеляції, її граматичну своєрідність, лінгвопрагматичний аспект досліджують давно і досить активно І. Огієнко, П. Дудик, І. Вихованець, К. Городенська, М. Скаб та ін. Аналіз *зверненої мови* з погляду виявлення наслідків впливу суспільно-історичних та культурних чинників у світському, церковному, науковому спілкуванні досліджували С. Богдан, А. Ковтун.

В мовознавстві 50 – 90-х років ХХ ст. залежно від прийнятої концепції називали різну кількість відмінків С. Бевзенко, І. Кучеренко, С. Самійленко, С. Мельничук, І. Ковалик, І. Вихованець до відмінкової системи зараховують ключний відмінок і вважають її семикомпонентною. В. Ільїн, Б. Кулик, М. Жовтоброух, А. Грищенко вживають поняття *ключна форма* і відмінкову парадигму вважають як шестикомпонентну. Ця думка була визначальною в усіх академічних граматиках з 50-х – і до 90-х років ХХ ст. Поняття *ключна форма* закріпилося в мовознавчій науці надовго, пор.: Клична форма – це морфологічна форма іменника, яка виступає у синтаксичній функції звертання [8, с. 74]. За специфічними закінченнями і функціональним призначенням, виокремлюється *ключна форма, властива насамперед іменникам зі значенням особи* [9, с. 56]. Як зауважує Олександр Пономарів: «Кличний відмінок у нас (не так як у чехів і поляків!) тривалий час перебував у становищі Попелюшки. Його називали ключною формою, дозволяли при звертанні замість нього вживати іменники у формі відмінка називного. Але всі борці за культуру рідної мови завжди обстоювали законні права цієї граматичної категорії, витіснення якої спричинило б зникнення ще однієї оригінальної, збереженої в віках риси» [5, с. 167]. Утвердження форми ключного відмінка (вокатива) на рівні зразкових обов'язкових норм відбулося в 90-роки ХХ ст. «Ігнорування ключного відмінка є свідченням неповаги до рідної мови, ознакою невиблагливості до свого і чужого мовлення» [5, с. 168].

Мета статті: розглянути функціональну сферу та граматичну своєрідність апеляції комунікативного дискурсу в площині розмовно-побутового, ділового, наукового і почасти публіцистичного та конфесійного стилів.

Результати дослідження. В українській мові іменники у функції називання й функції звертання морфологічно розрізняються. Для другої існує спеціальна відмінкова форма – ключний відмінок. Але вона властива тільки іменникам чоловічого і жіночого роду в однині. Вживання ключного відмінка регулюється простими правилами [6, с. 91]:

– у ключному відмінку вживаються загальні іменники, в тому числі і назви-індекси і назви-регулятиви, вжиті як окремо, так і поєднанні: Пане; добродійко; пане добродію; товаришу полковнику;

– у ключному відмінку вживаються особові імена і по батькові – як ужиті окремо так і після загальних іменників: Іване; Ольго; Анатолію Сергійовичу; отче Софроне; панно Софійко; учителю Лево Силенко(у);

– прізвища – окремо чи в поєднанні з особовими іменами і загальними іменниками – переважно ставляться у формі називного відмінка: Іваненко; Добродію Іваненко; пані Софіє Бурлака; Шановний пане Павлик! (Іван Франко). Однак уживання прізвищ у ключній формі, хоч і цілковито узгоджується з граматику мови, її духом, проте не зовсім відповідає традиціям українського спілкування і «часом порушує естетику мовлення».

Традиційно вивчення мовного етикету здійснюється в площині художніх, розмовно-побутових, ділових і почасти публіцистичних та конфесійних текстів. Науковий текст, як не парадоксально, залишається, (мабуть, теж традиційно) поза увагою мовознавців, хоча кожному вченому відомо: мовний етикет науки і наукового тексту має свої особливості. Мовний етикет – невіддільний складник різних ситуацій спілкування, зокрема й тих

що виникають у науковому середовищі «адже комунікативний прагматизм наукового спілкування потребує певних стійких навичок, свідоме чи несвідоме ігнорування якими не додасть авторитету серед колег» [3, с. 170–177].

У науковій сфері сформувалася доволі складна система етикетних вимог, яка визначає вибір тих чи тих етикетних виразів, що регулюють мовну поведінку її учасників. Наукове спілкування неможливе без діалогу, а отже, і без звертань. Їхня тональність залежить від рівня офіційності події. Обговорюючи наукову проблему, добре знайомі, колеги можуть звертатися один до одного на ім'я, ім'я та по-батькові або *Колего! Друже!* Нормативними у науковій сфері стали формули *пане доповідачу, пане професоре*, а в усній мові сьогодні спостерігаємо активне вживання *пані професорко, пані голово*. «Щоб уникнути невірності фамільярності у звертанні до колег, старших віком чи статусом не використовують вислови на зразок *пане Георгію, пане Катерино*, а доречними у такому випадку будуть звертання *Георгію Михайловиче, пане співголово*.

Масові наукові заходи (конференція, публічний захист роботи) вимагають звернення до широкого загалу: *шановні колеги, шановні присутні* як і до конкретного сегменту (*шановна комісія, вельмишановний пане голово, високоповажні члени спеціалізованої вченої ради*). Зауважимо, «що емоційні за своїм змістом прикметники *шановний, вельмишановний, високоповажний* та ін., поєднуючись зі словами-регулятивами, надають офіційності, поважності конкретному науковому заходу: *Вельмишановні гості нашого форуму! Високоповажний пане голово!* [3, с. 172]. Сьгодні, на жаль, у сучасній науковій комунікації трапляється вживання звертань у називному відмінку, що суперечить нормі літературної мови: *пан професор (треба пане професоре), Людмила Андріївна (треба Людмилу Андріївну)*.

Отже, правильні етикетні формули звертання сприяють ефективності наукової комунікації, налагодженню наукових та ділових контактів. Мовний етикет тісно пов'язаний з культурою мови: чим вищий її рівень, тим активніше учасник комунікації послуговується етикетними формулами, «перетворюючи наукове спілкування на творчий діалог» [3, с. 177].

Як зауважує Я. Радевич-Винницький, «що лексикою і фраземікою у мовленні «керує» мовець: він може свідомо вживати одні слова і не вживати інших, може не користуватися стійкими зворотами тощо. Граматика ж керує мовцем. У граматиці вибір значно вужчий, ніж у лексиці і мовець, уживши слово в тій чи іншій формі, мусить припасовувати до неї всі інші слова» [6, с. 68].

Загальновідомо, що кожна сферу людського спілкування обслуговує особлива система мовного етикету. Церковний етикет визначає мовну поведінку людей у церкві, у спілкуванні зі священниками, а також спілкування священників між собою. Спілкуючись з прихожанами, священники найчастіше «послугуються» звертаннями: «*Брати і сестри!*», «*Дорогі брати і сестри!*», *Браття і сестри во Христі!*». Згідно з церковною традицією існує три ступені священства – *єпископи, священники, дякони*. Вони співвідносяться з певним засобами титулування священників, дотримання яких обов'язкове у звертаннях і рекомендуванні духовної особи. До прикладу розглянемо звернення до духовних осіб в Українській Православній Церкві, Єпископів прадавніх столиць – Єрусалима, Константинополя, Риму і пізніших Москви, Києва називають патріархами. (Патріарх – первісно «глава роду за родового ладу», водночас це найвищий титул переважно в православної церкви, а також особа, що має цей титул) [СУМ, VI, 96]. Зауважимо, що згідно з саном, а також з приписами ввічливості архієпископ має право на таку форму звертання до нього «*Ваша велебносте!...*». Зверненням «*Ваша святосте!*» *послугуються лише з патріархом, митрополитом і з папою (титул найвищого римського єпископа; папа – глава католицької церкви й Ватикану)* [СУМ, VI, 55]. Другий ступінь священного сану належить священникам (*священик* – «*Служитель культу православної церкви, за саном середній між дяконом і єпископом, а також особа, що має цей сан; служитель культу, який відправляє церковну службу*)

[СУМ, IX, 106], архимандритам, протопресвітерам, протоієреям. До них звертаються «*Ваша високопреподобність!*» Найнижчий священницький чин становлять *диякони, протодиякони, протопресвітери, проієреї, ієреї, протодиякони*. Відповідно до них звертаються «*Ваша преподобність!*», «*Ваше високоблагословенство!*», «*Ваше благословенство!*». До архієреїв Української Греко-Католицької церкви звертаються також зворотами: наприклад, «*Викокопреосвященний Владико!*», «*Преосвященний Владико!*» або «*Ваша Еміненціє!*» (лат. *eminentia* – «*довершеність, досконалість*»), «*Ваша Ексцеленціє!*» (лат. *excellentia* – «*вищість, перевага*»). Отже, «до духовних осіб належить звертатись так, як цього вимагає сан кожної з них, а не так, як це роблять наші політики і громадські діячі, коли один говорив *Шановні отці!*, *інші Пани Отці!*, *це інший Святі отці!*» – застерігає Я. Радевич-Винницький [6, с. 77].

Норми ввічливості у церковному спілкуванні продиктовані передовсім традицією, ситуацією спілкування.

До найвищих урядових осіб українською мовою рекомендують звертатися так: *Ваша Високодостоїносте Пане Президенте! Високодостоїнний Пане Прем'єр-Міністр!* «Смішно виглядає, – коли в державних документах до Президента України звертаються на ім'я і по батькові: *Шановний Леоніде Макаровичу!*... Так можна звертатися до людини як до приватної особи – з нагоди Нового року, дня народження тощо» [6, с. 78].

Багато суперечок викликає дотепер «українськість» форми звертання. Яка форма звертання – *на ім'я чи на ім'я й по батькові* – є традиційною для українців? Щодо цього мовознавча наука не дає однозначної відповіді. Одні вчені категорично виступають проти вживання форми імені й по батькові, вважаючи її «московським звичаєм, засобом творення безликої людини в УРСР» [2, с. 95 – 101]. Їхні аргументи головню ґрунтуються на тім, що такої форми не знає українська традиція. Прихильники вживання імені й по батькові (І. Огієнко, П. Одарченко), навпаки, переконують, що така форма є давнім українським звичаєм, позаяк вона трапляється у найдавніших писемних пам'ятках: у грамотах часів Київської Русі, документах Богдана Хмельницького тощо. Водночас ще й існують прибічники компромісного погляду. Таку позицію займає один із мовознавців діаспори – В. Чапленко. Він говорить про можливість обмеженого вживання імені й по батькові тільки в деяких суспільних функціях. За В. Чапленком «ніколи не можна звертатись по батькові до незнайомих, говорити так про видатних діячів

минулого, називати себе по батькові при знайомстві. В. Чапленко запропонував навіть новий термін – «отецтво».

Спроба запровадити новий термін викликала багато відгуків: дехто одразу погодився з новим словом, інші були категорично проти. Але якщо у цьому мовознавці дійшли спільної думки і слово «отецтво» не вийшло до лексичного складу української мови, то питання про форму по батькові так і залишилось нерозв'язаним» [4, с. 170].

Відсутність єдиної позиції вчених щодо питомості тієї чи іншої форми звертання можна пояснити тим, що літературна норма строго не регламентує використання однієї з них. Однак вважаємо, що така не регламентованість є тимчасовою. Суттєвим у вирішенні цієї проблеми, очевидно, має стати не книжна, а усно-розмовна традиція українського народу, яка надає перевагу звертанням на ім'я або пане, пані, панно, паничу + ім'я (в товаристві, в родинному колі, серед друзів, колег) або пане, пані, панно + прізвище та ім'я й по батькові (в офіційній обстановці). Однак, якщо форма звертання викликає дискусії (а іноді й певний супротив), то питомість кличного відмінка не викликає жодних сумнівів, бо є суттєвою диференційною ознакою мовного етикету українців.

Зауважимо, на жаль, ця давня істотна риса нашого мовного етикету катастрофічно зникає з українського мовного небосхилу. Як засвідчують результати наших спостережень і соціолінгвістичних досліджень, школярі, молодь, люди середнього віку, міське населення майже не послуговуються кличним відмінком. Зрештою це й не дивно: про нього забувають іноді українська преса, радіо й телебачення, ревно зберігають його тільки люди старшого віку в українських селах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже мовний етикет загалом і форми звертання зокрема є не тільки явищем загальномовним, диференційованим функціонально, а водночас і індивідуальним, бо кожна людина, добираючи зі скарбниці рідного народу найдоцільніше в конкретній ситуації етикетне слово чи вираз неминує узгоджувати цей вибір із власним уподобанням, тобто послуговується ними творчо.

Загалом стаття не окреслює всього кола проблематики функціональної сфери апеляції, її граматичної своєрідності, функціональної сфери. Перспективи подальшого наукового дослідження означеної проблеми пов'язуємо з докладним вивченням традиційного звертання українців на «ти» чи на «ви» в напрямку національної специфіки мовного етикету.

Список використаних джерел

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. / С.К. Богдан – К.: Рідна мова, 1998. – 475 с.
2. Вовк А. Творення «безликої людини в УРСР» / А. Вовк // Культура слова. – 1994. – Вип. 245. – С. 95–101.
3. Козловська Л. Чи потрібне істині красномовство (про мовний етикет у науковому спілкуванні) / Лариса Козловська, Світлана Терещенко // Культура слова. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго. – 2011. – Випуск 75. – С. 170–177.
4. Кривошеєва О. Питання культури української мови у виданнях української діаспори США і Канади / О. Кривошеєва // Зб. Харк. іст.-філол. т-ва. – Х., 1995. – Т.4. – С. 170.
5. Пономарів Олександр. Культура слова. Мовностилістичні поради / Олександр Пономарів // Навч. посібник. 2-ге вид. стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький // Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 291 с.
7. Словник української мови: в 11 т. / [ред. кол. І.К. Білодід (голова) та ін.]; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР]. – К.: Наук. думка, 1970–1980.
8. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За ред. І.К. Білодіда. – К., 1969. – 580 с.
9. Українська граматики / За ред. В.М. Русанівського. – К.: Наук. думка, 1986. – 282 с.

References

1. Bohdan S.K. (1998), *Movnyy etyket ukrainsiv : tradytsiyi i suchasnist* [Language etiquette of Ukrainians: traditions and modernity], Kyiv, 475 p.
2. Vovk A. (1994), *Creation of «faceless man in the Ukrainian SSR»* [Tvorennya «bezlytsyoyi ludyny v URSR»], *Kultura slova*, Ed.245, Kyiv, p.p.95-101.
3. Kozlovska L., Tereshchenko S. (2011), *Does the truth require eloquence (about language etiquette in scientific communication)* [Chy potrebnе istyni krasnomovstvo (pro movnyy etyket u naukovomu spilkuванні)], *Kultura slova*, Ed.75, Kyiv, p.p. 170-177.
4. Kryvosheyeva O. (1995), *The issue of the culture of the Ukrainian language in the editions of the Ukrainian diaspora of the United States and Canada* [Pytannya kultury ukrainskoyi movy u vydannyakh ukrayinskoyi diaspory SShA i Canady], *Zb. Khark. ist.-filol. t-va*, V.4, Kharkiv, p.p.170-177.

5. Ponomariv O. (2001), Kultura slova. Movnostylistychni porady [Culture of the word. Speech style advice], Lybid, Kyiv, 240 p.
6. Rudevych-Vynnytskyi Ya. (2006), Etyket I kultura spilkuvannya [Etiquete and culture of communication], Znannya, Kyiv, 291 p.
7. SUM - Slovnyk ukrainskoyi movy: v 11 t. [DUL – Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes] (1970-1980), Naukova dumka, Kyiv.
8. Suchasna ukrainska literaturna mova. Morphologiya [Modern Ukrainian literary language. Morphology], Kyiv, 580 p.
9. Ukrayinska hramatyka [Ukrainian grammar], Naukova dumka, Kyiv, 282p.

В статті розглядається граматичне своєобразие, функціональна сфера апеляції в комунікативному дискурсі в контексті розмовного, ділового, наукового, частини публіцистичного і конфесійного стилів. Автор акцентує, що утвердження форми звательного падежа на рівні образкових обов'язателних норм сталося в 90-ті роки і (як більшість сучасних лінгвістів) визнає звательний падеж і падежну систему вважає семікомпонентною. Установлено, що аутентичність звательного падежа є диференційним знаком мовного етикету українців.

Ключові слова: концепція, звательний падеж, комунікативний дискурс, мовний етикет, норма літературної мови.

Communication is one of the means of social interaction. Modern science determines communication as the exchange of information, interaction and perception. The ability of being the interlocutor was highly valued in the past and is still valued at present. "Faux pas" of communication are provoked by the violation of behavior cultural standards, ethical and aesthetic norms of the linguistic use and / or non-native means of communicative interaction. Person's success depends on communicative skills adjusted to different communication situations. Each sphere of human communication serves a special system of language etiquette. In Ukrainian Linguistics, there's a profound discourse on functionality of the appeal, its grammatical identity and linguo-pragmatic aspect. Ogienko, P. Dudyk, I. Vychovanets, K. Gorodenska, M. Skab, S. Bogdan, A. Kovtun studied the target language in terms of identifying the consequences of socio-historical and cultural influence on secular, cleric and scientific communication. As most modern linguists state – Ukrainian the functions of naming and addressing are morphologically different. There is a special case – vocative, which is applied to singular person masculine and feminine. Nevertheless, if the form of appeal may be argued, the peculiarity of the vocative case is not discussed, as it serves the essential differentiating feature of language etiquette of Ukrainians. Alas, this long-standing feature of linguistic etiquette continues to disappear from Ukrainian linguistic sky. The results of observations and sociolinguistic studies have revealed that schoolchildren, young people, middle-aged people and urban population do not use vocative case. Ignoring the climax is evidence of disrespect for the native language, a sign of indulgence in one's own speech. Thus, linguistic etiquette and form of appeal in particular is not only general and functional, but also individual, differentiated phenomenon, since every person picking from the national linguistic treasury chooses the most appropriate for particular discourse etiquette word or expression, and inevitably modifies this choice with own preferences, that is creatively.

Key words: concept, clinical case, communicative discourse, language etiquette, norm of literary language.

УДК 378.147

DOI: 10.31339/2413-3329-2018-1(7)-191-194

Сідун Мар'яна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Моргун Ірина Валентинівна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Автори досліджують проблему організації самостійної роботи студентів по вивченню іноземної мови як обов'язкового виду навчальної діяльності. Показано її місце у механізмі оволодіння професійно-орієнтованою іноземною лексикою. З'ясовано роль інтерактивних методів навчання у процесі самостійної роботи. Обґрунтовується необхідність подальшої розробки шляхів досягнення ефективності засвоєння термінології в контексті європейської інтеграції вищої освіти України.

Ключові слова: вивчення, інтерактивні методи навчання, позааудиторна робота, самостійна робота, мотивація.

Постановка проблеми. В сьогоденні умовах зростає потреба у спеціалістах, які вільно володіють іноземною мовою. Це вимагає істотного посилення самостійної діяльності студентів, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуючись у житті суспільства. Значні зміни в організації освітнього процесу, умовах праці викликають потребу у навчанні протягом усього життя, а отже, висувають на перший план здатність і вміння людини до самоосвіти, самостійної навчальної діяльності, пізнавальної самостійності. Роль самостійної роботи та самостійної навчальної діяльності в наш час настільки значна, що ця проблема вимагає щоразу нових підходів. Зростає роль самостійної роботи в умовах кредитно-модульної системи, яка передбачає відведення достатньої кількості матеріалу на самостійне опрацювання з наступним його контролем. У Положенні про кредитно-модульну систему організації навчального процесу йдеться про посилення ролі самостійної роботи студентів у навчальному процесі. Все це спонукає до пошуку нових методів організації самостійного вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми організації самостійної роботи (самостійної навчальної діяльності, самоосвіти тощо), шляхи підвищення її результативності та дослідження

можливостей надання студентам самостійності у навчанні завжди були в полі зору методистів. Зокрема, проблеми організації самостійної роботи висвітлюються у роботах І.О. Зимньої, А.В. Родинко та ін. Так, С.М. Кустовський та інші наголошують на тому, що самоосвіта (самонавчання) – це самостійна навчальна діяльність, яка керується та спрямовується мотивацією. Опанування іноземною мовою мотивується зовнішніми факторами. Але ефективність самоосвіти залежить від формування внутрішньої мотивації [3, с.36]. Самоосвіта набуває особистісний характер. Реально отриманий в процесі навчання результат виступає як нове знання, новий засіб дії.

В той же час, науковці фактично не досліджували самостійну роботу майбутніх фахівців з вивчення іноземної мови з точки зору її можливостей щодо покращення знань іноземною термінологічної професійної лексики та навичок її використання у подальшій практичній діяльності в контексті безперервності освіти.

Мета статті: розгляд складових роботи студентів у позааудиторний час як обов'язкового виду їхньої навчальної діяльності, дослідження місця такої діяльності у механізмі оволодіння професійно-орієнтованою іноземною лексикою.

Результати дослідження. Успіх самостійного навчання залежить від низки психологічних факторів: мотивації навчальної